

Considerații cu privire la comunicarea prin e-mail a actelor de procedură în procesul civil

Considerations regarding the communication by e-mail of the procedural documents in the civil process

Nicolae-Horia Țiț¹

Rezumat: Articolul tratează câteva aspecte practice referitoare la modul în care se face comunicarea actelor de procedură prin e-mail, raportat la dispozițiile Codului de procedură civilă, în urma modificărilor intervenite prin Legea nr. 310/2018. Sunt analizate atât comunicarea actelor de procedură de instanța judecătorească, cât și de către părți, prin prisma jurisprudenței relevante, în special a celei cu caracter obligatoriu (decizii de dezlegare a chestiunilor de drept pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție). Mai exact, în ceea ce privește comunicarea actelor de procedură de către instanță părților, este analizată posibilitatea utilizării comunicării prin e-mail în funcție de manifestarea de voință a părții și modalitatea de exteriorizare a acesteia, respectiv sunt evidențiate rigorile formale pe care instanța trebuie să le aibă în vedere în legătură cu dovedirea comunicării făcute către părți și momentul realizării acesteia. În legătură cu realizarea comunicării actelor de procedură de părți către instanță este analizată, prin prisma jurisprudenței obligatorii a Curții Constituționale și Înaltei Curți de Casație și Justiție, problematica momentului la care actul de procedură este îndeplinit, în raport cu cerințele prevăzute de lege pentru a putea fi considerat efectuat în termen, în funcție de ora transmiterii acestuia, precum și aceea a dovedirii acestor elemente. În final, sunt formulate concluzii raportat la aplicabilitate practică a dispozițiilor legale în vigoare și făcute propuneri *de lege ferenda*.

Cuvinte-cheie: act de procedură; comunicare; proces civil.

Abstract: The article deals with some practical aspects regarding the way in which the procedural documents are communicated by e-mail, related to the provisions of the Code of Civil Procedure, following the amendments made by Law no. 310/2018. Both the communication of procedural documents by the court and by the parties are analysed, in the light of the relevant jurisprudence, especially the mandatory one (decisions to resolve legal issues pronounced by the High Court of Cassation and Justice). Specifically, regarding the communication of procedural documents by the court to the parties, the possibility of using e-mail communication is analysed depending on the manifestation of will of the party and the manner of its exteriorization, respectively the formal rigors that the court must take them into account in relation to

¹ Lector univ. dr., Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, e-mail: horia.tit@uaic.ro.

the proof of the communication made to the parties and the time of its realization. In connection with the communication of procedural documents by the parties to the court, the article analyses, in the light of the mandatory case law of the High Court of Cassation and Justice, the issue of when the procedural act is fulfilled, in relation to the requirements provided by law in order to be considered carried out in time, depending on the time of its transmission, as well as that of proving these elements. Finally, conclusions are drawn in relation to the practical applicability of the legal provisions in force and proposals *de lege ferenda* are made.

Keywords: procedural documents; communication; civil process.

I. Considerații introductive

Comunicarea citațiilor și a actelor de procedură constituie o garanție fundamentală a unui proces civil echitabil, intrând în conținutul principiului contradictorialității. Dispozițiile art. 14 C. pr. civ. plasează citarea și comunicarea actelor de procedură în categoria regulilor fundamentale ale procesului civil, reglementarea în detaliu a acestora regăsindu-se în Capitolul II al Titlului IV („Actele de procedură”) din Cartea I („Dispoziții generale”) a Codului de procedură civilă. Trebuie remarcat că dispozițiile art. 153 și urm. C. pr. civ. sunt aplicabile, în mod corespunzător, și comunicării actelor în etapa executării silite, potrivit art. 672 C. pr. civ. Nu poate exista, așadar, proces civil în absența comunicării citațiilor și actelor de procedură, respectarea regulilor care reglementează această materie fiind esențială pentru asigurarea contradictorialității, dreptului la apărare, dreptului la un proces echitabil și principiului legalității.

Sistemul actual de reglementare a comunicării citațiilor și altor acte de procedură scoate în evidență preocuparea legiuitorului român de a pune în echilibru interesul general al realizării justiției cu respectarea principiilor susmenționate și interesul particular al părților de a fi informate în mod eficient cu privire la elementele relevante privind judecata cauzelor în care sunt angrenate. De asemenea, se remarcă faptul că, ținând cont de caracterul preponderent privat al drepturilor și intereselor puse în discuție în cadrul unui proces civil, legiuitorul a avut intenția de a limita accesul la informațiile cuprinse în citații ori alte acte de procedură, acestea fiind destinate, în principal, părților. Nu în ultimul rând, sistemul actual de reglementare a comunicării citațiilor și actelor de procedură are în vedere necesitatea evitării eventualelor situații de abuz de drept sau de exercitare cu rea-credință a drepturilor procesuale, în situații precum acelea în care o parte ar dori, în mod intenționat, să determine un viciu de procedură, pentru a tergiversa judecata, ori ar încerca să deturneze procedura de comunicare, pentru ca actul de procedură să nu ajungă, în realitate, la partea căreia îi este destinat. Printre garanțiile principale ale respectării drepturilor procesuale ale părților cu privire la comunicarea actelor de procedură menționăm, în acest context, transmiterea citațiilor și actelor de procedură în plic închis [art. 154 alin. (2) C. pr. civ.],

dreptul de acces direct al instanțelor judecătorești la bazele de date electronice sau la alte sisteme de informare deținute de autorități și instituții publice în vederea obținerii datelor și informațiilor necesare realizării procedurii de comunicare a citațiilor și a altor acte de procedură, numirea unui curator special, în condițiile art. 58 C. pr. civ., în cazul în care se dispune citarea prin publicitate [art. 167 alin. (3) C. pr. civ.].

Raportat la rațiunile sus-menționate, reglementarea comunicării citațiilor și altor acte de procedură prin Codul de procedură civilă actual a avut în vedere și extinderea sferei mijloacelor de comunicare, incluzând, pe lângă comunicarea „clasică” prin intermediul agenților procedurali ai instanței sau prin serviciile poștale, mijloacele moderne de comunicare, respectiv poșta electronică, faxul ori alte mijloace ce asigură transmiterea textului actului și confirmarea primirii acestuia. Legiuitorul a fost preocupat să îmbine eficiența comunicării prin intermediul acestor mijloace, dată de rapiditate, costuri relativ reduse și accesibilitate, cu garanții procedurale care să permită judecătorului să verifice dacă actul de procedură a fost efectiv transmis părții, respectiv dacă a fost recepționat de aceasta. În acest context, au fost introduse în Codul de procedură civilă dispoziții care reglementează expres comunicarea actelor de procedură prin e-mail, fax ori prin alte mijloace de comunicare la distanță, practica adaptându-se, treptat la utilizarea acestor, în diverse forme și modalități. Dispozițiile legale se referă atât la posibilitatea transmiterii citațiilor și actelor de procedură de la instanță către părți, cât și la posibilitatea părților de a transmite actele de procedură către instanță prin intermediul mijloacelor moderne de comunicare la distanță, fiind instituite mai multe categorii de reguli de procedură care vizează forma actului de procedură (elementele intrinseci ale acestuia), în ipoteza în care transmiterea se realizează prin intermediul unui astfel de mijloc (semnătura electronică a instanței care înlocuiește semnătura greșierului și ștampila instanței, în ipoteza transmiterii prin e-mail a citației), momentul la care se consideră realizată comunicarea, dovezile care trebuie să se regăsească la dosarul cauzei pentru a se considera că procedura este legal îndeplinită, situațiile concrete în care se poate recurge la utilizarea acestor mijloace de comunicare și eventualele neregularități care ar putea apărea în legătură cu comunicările realizate în aceste modalități.

Legea nr. 310/2018² a adus importante modificări reglementărilor Codului de procedură civilă cu privire la comunicarea actelor de procedură prin astfel de mijloace, legiuitorul fiind preocupat de eficientizarea actului de justiție prin creșterea accesului instanțelor și părților la utilizarea unor astfel de

² Legea nr. 310/2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative, publicată în Monitorul Oficial nr. 1074 din 18 decembrie 2018

mijloace³. Modificările vizează atât comunicarea actelor de procedură de către instanță părților, cât și transmiterea cererilor ori a altor acte de părți către instanță. Textele de lege modificate necesită o interpretare atentă și rațională, pentru ca aplicarea lor să servească scopului avut în vedere de legiuitor la momentul edictării și să contribuie la creșterea accesului la actul de justiție și îmbunătățirea realizării acestuia prin mijloace moderne.

Trebuie însă evidențiat faptul că, față de principiile de drept intertemporal edictate în cuprinsul art. 24-25 C. pr. civ. dispozițiile Codului de procedură civilă modificate prin Legea nr. 310/2018 sunt aplicabile numai în cauzele începute după data intrării în vigoare a acestuia (21 decembrie 2018); în procesele începute anterior acestei date, inclusiv în căile de atac sau în incidentele procedurale legate de acestea, sunt aplicabile, în continuare, reglementările prevăzute de redactarea anterioară a Codului, astfel încât trebuie respectate, așa cum vom arăta și mai jos, condițiile și termenele de îndeplinire a procedurilor de comunicare prevăzute de legea în vigoare la momentul introducerii cererii de chemare în judecată [art. 192 alin. (2) C. pr. civ.] ori, după caz, a depunerii cererii de executare silită [art. 622 alin. (2) C. pr. civ.].

Obiectul prezentul articol îl constituie reglementările referitoare la comunicarea prin e-mail a actelor de procedură. În cele ce urmează vom analiza, într-o primă secțiune, chestiunile referitoare la comunicarea citațiilor și a altor acte de procedură de către instanță părților, punând accent pe chestiunile referitoare la situațiile în care instanța poate recurge la aceste mijloace de comunicare, față de modul de manifestare a voinței părților în acest sens, la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească citația transmisă în această modalitate, la cerințele impuse de lege cu privire la dovada realizării procedurii și la momentul la care trebuie să se considere că aceasta a fost realizată. În a doua secțiune a articolului vor fi analizate chestiunile privitoare la transmiterea cererilor ori a altor acte de procedură de către părți instanței, cu evidențierea practicii Curții Constituționale și interpretării obligatorii dată de Înalta Curte de Casație și Justiție dispozițiilor art. 182 și 183 C. pr. civ., înainte și după modificările intervenite prin Legea nr. 310/2018, cu privire la ora la care trebuie realizată transmiterea cererii, în cazul în care aceasta este realizată în ultima zi

³ Pentru analiza modificărilor intervenit prin Legea nr. 310/2018, a se vedea: T.-C. Briciu, M. Stancu, C. C. Dinu, Gh.-L. Zidaru, P. Pop, *Comentarii asupra modificării noului Cod de procedură civilă prin Legea nr. 310/2018. Între dorința de funcționalitate și tendința de restaurație*, disponibil la adresa <https://www.juridice.ro/essentials/2901/comentarii-asupra-modificarii-noului-cod-de-procedura-civila-prin-legea-nr-310-2018-intre-dorinta-de-funcionalitate-si-tendinta-de-restauratie>, accesată la data de 09.11.2020; N.-H. Țiț, R. Stanciu, *Legea nr. 310/2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă*, Editura Hamangiu, București, 2019; B. Ionescu, *Legea nr. 310/2018. Panorama modificărilor și completărilor aduse Codului de procedură civilă. Comentariu practic pe articole*, Editura Universul Juridic, București, 2019.

a termenului, pentru ca actul de procedură să fie considerat a fi fost transmis în termen. În secțiunea dedicată concluziilor, vor fi sintetizate argumentele prezentate în secțiunile precedente și vor fi făcute propuneri *de lege ferenda* cu privire la textele de lege incidente.

II. Comunicarea citațiilor și actelor de procedură de către instanță părților

Legea de procedură impune instanței, ca o garanție a principiului contradictorialității, să verifice la fiecare termen de judecată dacă părțile sunt prezente, dacă au termen în cunoștință în condițiile art. 229 C. pr. civ., iar în cazul în care nu sunt nici prezente și nici nu au termen în cunoștință, dacă sunt legal citate. Obligația judecătorului de a verifica legala îndeplinire a procedurii de citare rezultă din dispozițiile art. 14 alin. (1), art. 153 alin. (2), art. 219 alin. (2) și art. 241 alin. (3) C. pr. civ., sancțiunea efectuării unor acte de procedură în condițiile în care una dintre părți nu era legal citată fiind aceea a nulității exprese. Nelegala citare a părții la termenul la care a avut loc judecata (termenul la care au avut loc dezbaterile asupra chestiunii care a condus la dezinvestirea instanței, fie că este vorba despre dezbateri asupra fondului cauzei sau asupra unei excepții procesuale dirimante sau declinatorii) va conduce, la cererea părții interesate, la desființarea hotărârii pronunțate prin intermediul căii de atac ce poate fi formulată împotriva acelei hotărâri (apel, recurs sau contestație în anulare, după caz), putând să determine, în condițiile prevăzute de lege, trimiterea cauzei spre rejudecare aceleiași instanțe sau unei instanțe de grad egal cu aceasta (în cazul apelului sau recursului) sau rejudecarea cauzei de către aceeași instanță (în cazul contestației în anulare).

Prin urmare, o eventuală neregularitate privind citarea părților, neobservată de judecător, poate avea consecințe negative asupra duratei de desfășurare a procesului, conducând la o prelungire a acestuia, necesară refacerii actelor de procedură. În ipoteza în care viciul de procedură atrage chiar nulitatea hotărârii judecătorești, desființarea acesteia prin intermediul unei căi de atac va putea pune probleme practice mai dificile, în special în cazul în care hotărârea era executorie și anularea ei atrage și desființarea actelor de executare efectuate în temeiul acesteia și necesitatea repunerii părților în situația anterioară. Aceste argumente evidențiază importanța practică deosebită a regulilor referitoare la modalitatea de realizarea a procedurii de citare și a dovezilor la care instanța ar trebui să se raporteze pentru a verifica dacă procedura de citare este legal îndeplinită. În egală măsură, în ipoteza transmiterii unor alte acte de procedură de către instanțe părților, observarea regulilor referitoare la momentul la care actul de procedură trebuie să fie considerat comunicat este deosebit de importantă, în special în cazurile în care comunicarea actului de procedură declanșează curgerea unui termen

procedural de decădere (spre exemplu, în cazul termenelor de formulare a căilor de atac care curg de la momentul comunicării hotărârii).

În acest context, se ridică întrebarea care sunt elementele concrete pe care judecătorul cauzei trebuie să le aibă în vedere pentru a aprecia asupra legalității procedurii îndeplinite prin e-mail, raportat la dispozițiile legale în vigoare? Pentru a răspunde acestei întrebări, vom analiza succint dispozițiile legale aplicabile, vom determina care sunt situațiile în care se poate recurge la comunicarea prin e-mail a citațiilor și a altor acte de procedură, precum și cerințele de formă ale actelor de procedură care trebuie să se regăsească la dosarul cauzei pentru a se considera că procedura este legal îndeplinită.

Modificările intervenite prin Legea nr. 310/2018 la cu privire la comunicarea citațiilor și a altor acte de procedură prin e-mail vizează în special condițiile pre care trebuie să le îndeplinească citația (mențiunea că, în cuprinsul citației transmisă prin e-mail, semnătura grefierului este înlocuită cu semnătura electronică extinsă a instanței), dovada îndeplinirii procedurii de citare prin e-mail și momentul la care se consideră procedura îndeplinită. Înainte de analizarea acestor chestiuni, ne vom referi la situațiile în care se poate recurge la comunicarea citațiilor și altor acte de procedură prin e-mail, în funcție de manifestarea de voință a părții în acest sens.

Cu privire la acest aspect, dispozițiile art. 154 alin. (6) C. pr. civ. prevăd că instanța poate recurge la comunicarea prin e-mail a citațiilor și a altor acte de procedură prin poștă electronică „dacă partea a indicat instanței datele corespunzătoare în acest scop”; dispoziții asemănătoare se regăsesc și la art. 241 alin. (3) C. pr. civ. Indicarea datelor corespunzătoare de către părți se face în condițiile art. 148 alin. (1) teza a II-a C. pr. civ., la care, de altfel se face trimitere la art. 194 lit. a), respectiv 205 alin. (2) lit. a) C. pr. civ. Ideea care se desprinde din toate aceste texte de lege este aceea că se poate recurge la comunicarea prin e-mail a actelor de procedură numai în condițiile în care partea a indicat în mod expres adresa de mail la care să îi fie transmise aceste acte. Cu alte cuvinte, nu se va putea efectua o comunicare prin acest mijloc dacă adresa de mail este indicată de partea adversă, și nici dacă este identificată de instanță printr-o altă modalitate.

În practică s-a ridicat problema dacă simpla menționare în cuprinsul cererii a unei adrese de e-mail a părții echivalează cu manifestarea de voință a părții în sensul ca actele de procedură să îi fie comunicate prin intermediul poștei electronice. Cu privire la acest aspect, trebuie reținut că această modalitate de comunicare a citațiilor și a altor acte de procedură este prevăzută de lege în mod subsidiar, ca alternativă la comunicarea prin intermediul agenților procedurali ai instanței, atât dispozițiile art. 154 alin. (6), cât și cele ale art. 241 alin. (3) C. pr. civ. fiind în acest sens; textele de lege menționează că se poate recurge la comunicarea citațiilor și a altor acte de procedură „(...) și prin (...) poștă electronică”, respectiv că „(...) instanța va putea dispune ca

încunoștințarea părților să se facă și (...) prin (...) poștă electronică”, însă numai în condițiile în care datele necesare în acest scop au fost indicate de parte. Cu alte cuvinte, situația trebuie interpretată ca fiind una specială, derogatorie de la regula generală și având o aplicare condiționată de această manifestare de voință a părții. Raportat la cele arătate, apreciem că nu se poate recurge la o comunicarea prin e-mail a actelor de procedură decât în cazul în care partea a solicitat în mod expres acest lucru, respectiv în cazurile în care partea și-a indicat adresa de e-mail cu intenția neechivocă de a-i fi comunicate actele de procedură prin intermediul acestui mijloc. Simpla menționare a unei adrese de e-mail în antetul cererii sau în subsolul acesteia (situație frecvent întâlnită în cazul cererilor formulate prin reprezentant convențional avocat) nu echivalează cu o astfel de manifestare neechivocă de voință⁴. Legiuitorul precizează că este necesar ca adresa de mail să fie indicată de parte „...în acest scop...”, adică în scopul realizării procedurii de comunicare prin e-mail, sintagmă care trebuie interpretată în sensul în care partea prefigurează finalitatea indicării respectivei adrese, nu doar acceptă că prin indicarea adresei de e-mail instanța ar putea să recurgă la această modalitate de comunicare a actelor de procedură. Pe de altă parte, apreciem că indicarea adresei de e-mail în chiar petitul cererii, în continuarea datelor de identificare ale părții sau reprezentantului acesteia, are semnificația unei manifestări de voință lipsită de echivoc în sensul comunicării prin e-mail a actelor de procedură⁵.

⁴ G. Boroi, M. Stancu, *Drept procesual civil, Ediția a 5-a, revizuită și adăugită*, Editura Hamangiu, București, 2020, p. 348, nota de subsol nr. 2. Pentru opinia conform căreia indicarea în antet a adresei de mail echivalează cu existența măcar a unei prezumții simple în sensul că partea și-a exprimat acordul pentru comunicarea procedurală în acest mod, a se vedea C. Drăgușin, C. Sterea-Grossu, *Citarea și comunicarea actelor de procedură prin e-mail în materie civilă*, disponibil la adresa <https://www.juridice.ro/704118/citarea-si-comunicarea-actelor-de-procedura-prin-email-in-materie-civila.html>, accesată la data de 30.11.2020.

⁵ În doctrină s-a reținut că menționarea datelor necesare în scopul comunicării actelor de procedură prin mijloace moderne de comunicare „lasă a se presupune voința părții de a-i fi comunicate actele de procedură în această modalitate” (S. I. Vidu, *Aspecte privind modalitățile și procedura de comunicare a actelor de procedură potrivit noului Cod de procedură civilă*, în *Studii și Cercetări Juridice*, nr. 4/2013, p. 451).

În practica Înaltei Curți de Casație și Justiție, s-a reținut că „Recurgerea la comunicarea actelor de procedură prin intermediul acestor mijloace moderne poate avea loc numai cu acordul părții, din moment ce partea trebuie să indice datele necesare în acest scop [art. 154 alin. (6) din Codul de procedură civilă]. Indicarea datelor unor asemenea mijloace nu este obligatorie, însă menționarea lor lasă a se presupune voința părții de a-i fi comunicate actele de procedură în această modalitate.” (par. 85 al Deciziei Completului pentru dezlegarea unor chestiuni de drept nr. 34/2016, publicată în Monitorul Oficial nr. 18 din 09 ianuarie 2017).

În ceea ce privește conținutul citației comunicată prin e-mail, se remarcă faptul că modificarea intervenită prin Legea nr. 310/2018 rezolvă o problemă ce putea apărea în practică, raportat la dispozițiile art. 157 alin. (1) lit. k) C. pr. civ., anume aceea a condiției formale a semnării citației de către grefier și a aplicării ștampilei instanței, condiție prevăzută sub sancțiunea nulității de alin. (3) al aceluiași articol. Potrivit art. 154 alin. (6) C. pr. civ., aceste elemente intrinseci ale citației sunt înlocuite, în cazul transmiterii acesteia prin e-mail, cu semnătura electronică extinsă a instanței, fiecare instanță având o singură semnătură electronică extinsă pentru citații și acte de procedură⁶. În contextul modificărilor intervenite prin Legea nr. 310/2018, se poate ridica problema dacă, având în vedere că legiuitorul nu a intervenit și asupra art. 157 C. pr. civ., lipsa semnăturii electronice extinse a citației transmisă prin e-mail va atrage tot o nulitate expresă, așa cum este cea atrasă de lipsa ștampilei instanței ori cea a semnăturii grefierului, în raport de dispozițiile art. 157 alin. (3) C. pr. civ. Având în vedere că art. 154 alin. (6) C. pr. civ. prevede că semnătura electronică extinsă a instanței „(...) va înlocui ștampila instanței și semnătura grefierului de ședință din mențiunile obligatorii ale citației”, apreciem că sancțiunea nulității exprese a citației este aplicabilă în cazul în care lipsește semnătura electronică extinsă a instanței⁷; nulitatea va opera în condițiile art. 175 alin. (2) C. pr. civ., respectiv prezumția de vătămare este una relativă, putând fi însă înlăturată⁸.

Așa cum am arătat, apreciem că din indicarea datelor necesare comunicării trebuie să rezulte fără echivoc dorința părții de a-i fi comunicate actele de procedură în modalitatea respectivă. Pentru a se evita eventualele situații echivoce în care s-ar putea ridica problema valabilității procedurii de citare comunicată prin e-mail, în practica multor instanțe se recurge la completarea unor formulare tipizate, prin care se precizează în mod expres că se solicită comunicarea prin e-mail a actelor de procedură și se indică adresa de e-mail în acest scop.

⁶ Potrivit art. 4 pct. (4) din Legea nr. 455/2001 privind semnătura electronică (publicată în Monitorul Oficial nr. 316 din 30 aprilie 2014), „semnătură electronică extinsă reprezintă acea semnătură electronică care îndeplinește cumulativ următoarele condiții: a) este legată în mod unic de semnatar; b) asigură identificarea semnatarului; c) este creată prin mijloace controlate exclusiv de semnatar; d) este legată de datele în formă electronică, la care se raportează în așa fel încât orice modificare ulterioară a acestora este identificabilă”.

⁷ N.-H. Țiț, R. Stanciu, *op. cit.*, p. 41.

⁸ Spre exemplu, în cazul în care partea citată prin e-mail se prezintă la termenul de judecată și solicită amânarea cauzei în condițiile art. 160 alin. (1) C. pr. civ., invocând nulitatea citației pe motiv că aceasta nu cuprinde semnătura electronică a instanței, se poate reține că, deși vătămarea produsă părții este prezumată de legiuitor, prezența acesteia în instanță dovedește că, în realitate, nu i s-a creat o astfel de vătămare și că, prin urmare, procedura de citare este legal îndeplinită. Este adevărat că dispozițiile art. 160 alin. (1) C. pr. civ. obligă instanța să dispună amânarea, chiar dacă partea este prezentă la termen, în cazul în care acesta solicită acordarea unui termen pe motiv că nu a fost legal citată, însă amânarea este condiționată de constatarea nulității citației;

Cea mai importantă modificare adusă de Legea nr. 310/2018 procedurii de comunicare prin e-mail a citațiilor și altor acte de procedură vizează dovada îndeplinirii procedurii și reglementarea exactă a momentului la care procedura se consideră realizată. Până la modificarea intervenită prin actul normativ susmenționat, dispozițiile art. 154 alin. (6) C. pr. civ. prevedeau că, în vederea confirmării transmiterii actului de procedură, instanța comunica, odată cu acesta, (...) un formular care va conține: denumirea instanței, data comunicării, numele grefierului care asigură comunicarea și indicarea actelor comunicate; formularul va fi completat de către destinatar cu data primirii, numele în clar și semnătura persoanei însărcinate cu primirea corespondenței și va fi expediat instanței prin telefax, poștă electronică sau prin alte mijloace.” Această reglementare lăsa, practic, la latitudinea părții confirmarea comunicării actului de procedură, lipsind de eficiență în multe situații, folosirea e-mailului ca mijloc de comunicare deoarece, în lipsa completării formularului de confirmare de către parte, nu se putea reține că procedura este legal îndeplinită, chiar dacă, potrivit art. 165 pct. 3 C. pr. civ., procedura se socotea îndeplinită la data arătată pe copia imprimată a confirmării expedierii, certificată de grefierul care a făcut transmisiunea⁹.

Noua redactare a dispozițiilor procedurale care reglementează comunicarea citațiilor și a altor acte de procedură prin e-mail relevă preocuparea

or, în situația în care nulitatea citației este atrasă de nerespectarea unei cerințe de formă intrinseci, aceasta nu poate interveni în lipsa unei vătămări, chiar dacă aceasta ar fi prezumată de legiuitor; caracterul virtual sau expres la nulității nu face altceva decât să aloce sarcina probei privind vătămarea uneia sau alteia dintre părți, însă aceasta nu înseamnă că dacă nulitatea este expresă, instanța trebuie să o considere incidentă în toate cazurile. Din contră, în cazul în care cauza de nulitate este una extrinsecă (spre exemplu, nerespectarea termenului de comunicare a citației), nulitatea care intervine este una necondiționată de existența unei vătămări, raportat la dispozițiile art. 176 pct. 6 C. pr. civ., astfel încât dacă partea prezentă la termenul de judecată solicită amânarea pe acest motiv, instanța va fi obligată să o dispună, față de dispozițiile art. 160 alin. (1) C. pr. civ., neputând aprecia asupra existenței sau inexistenței vătămării.

⁹ S. I. Vidu, *op. cit.*, p. 452; D. N. Theohari, *Comentariu la art. 154 C. pr. civ.*, în G. Boroi (coordonator), *Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole, Vol. I. Art. 1-455*, Ediția a 2-a revizuită și adăugită, p. 438.

De asemenea, în jurisprudența Înaltei Curți de Casație și Justiție s-a reținut că „(...) rațiunea formularului fiind aceea de a confirma primirea actului comunicat, procedura de comunicare nu poate fi considerată îndeplinită în absența confirmării primirii de către destinatarul comunicării. Nici această formă de comunicare nu oferă garanții absolute, întrucât partea poate refuza sau neglija restituirea formularului, asumându-și angajarea răspunderii sale pentru neîndeplinirea cu bună-credință a obligațiilor procesuale [art. 12 alin. (3) din Codul de procedură civilă].” (par. 86-87 ale Deciziei Completului pentru dezlegarea unor chestiuni de drept nr. 34/2016, publicată în Monitorul Oficial nr. 18 din 09 ianuarie 2017).

legiuitorului de a identifica o soluție legislativă care, odată aplicată în practică, să nu mai lase confirmarea comunicării actului de procedură la dispoziția părții; în acest sens, este eliminată formalitatea transmiterii de către parte a formularului de confirmare a primirii, iar dovada transmiterii se face cu un mesaj generat de sistem. În acest sens, au fost introduse la art. 154 dispozițiile alin. (6¹), cu următoarea redactare: „citațiile și celelalte acte de procedură menționate la alin. (6) se consideră comunicate la momentul la care au primit mesaj din partea sistemului folosit că au ajuns la destinatar potrivit datelor furnizate de acesta”. Cu privire la dovada realizării procedurii de comunicare, dispozițiile art. 163 alin. (11¹) C. pr. civ. prevăd că în ipoteza transmiterii citației sau a actului de procedură prin e-mail, „(...) mesajul de comunicare către destinatar primit de la sistem constituie dovada de comunicare”, acesta fiind listat de către greșier și atașat la dosarul cauzei pentru ca pe baza sa instanța să poată verifica îndeplinirea procedurii. În ceea ce privește data îndeplinirii procedurii, potrivit art. 165 pct. 3 C. pr. civ. „(...) procedura se socotește îndeplinită la data arătată pe copia imprimată a expedierii, certificată de greșierul care a făcut transmisiunea”.

Dispozițiile legale sus-citate pot, la o primă lectură, să ridice o dificultate de interpretare, putându-se considera că ele cuprind o contradicție deoarece, în timp ce art. 154 alin. (6¹) C. pr. civ. se referă la mesajul generat de sistem care atestă că citația sau actul de procedură a ajuns la destinatar, art. 163 alin. (11¹) C. pr. civ. se referă la mesajul de comunicare către destinatar iar art. 165 pct. 3 C. pr. civ. la copia imprimată a expedierii¹⁰. În realitate, textele trebuie interpretate în sensul în care dovada comunicării nu poate fi făcută doar cu listarea mesajului, respectiv a corpului e-mailului, ci este necesar ca pentru expedierea acestuia să fie folosit un sistem apt să genereze o confirmare a primirii e-mailului de către destinatar. Mesajul generat este rezultatul unei comunicări de tipul „machine-to-machine”, respectiv sistemul generează un mesaj automat care confirmă că e-mailul a ajuns pe serverul destinatarului, indiferent dacă a fost deschis sau nu de către acesta. Cu alte cuvinte, nu este necesară confirmarea citirii e-mailului de către destinatar, ci este suficientă generarea unui mesaj automat din care să rezulte că transmiterea e-mailului s-a realizat la adresa indicată în acest scop de parte. Acest mesaj constituie dovada comunicării actului de procedură, fiind echivalentul procesului verbal de comunicare îndeplinit de agentul procedural care atestă că citația sau actul de procedură a fost lăsată în cutia poștală a destinatarului¹¹.

¹⁰ A se vedea C. Drăgușin, C. Sterea-Grossu, *Citarea și comunicarea actelor de procedură prin e-mail în materie civilă*, loc. cit.

¹¹ Noua reglementare a fost criticată în doctrină, arătându-se că, având în vedere că „greșierul nu certifică ajungerea la destinatar, ci numai transmiterea și faptul că a imprimat dovada expedierii” (...) „deși noua reglementare a făcut mai funcțională procedura de comunicare, a creat condițiile unei contestabilități nespecifice și

În acest fel, așa cum am arătat și mai sus, se elimină posibilitatea ca partea să nu confirme primirea e-mailului, prin completarea și expedierea formularului, procedura fiind legal îndeplinită prin confirmarea automată, generată de sistemul folosit de expeditor, că e-mailul a ajuns pe serverul destinatarului. În mod corespunzător, aplicarea dispozițiilor legale introduse prin Legea nr. 310/2018 implică obligația părții care a furnizat instanței datele necesare în vederea comunicării prin e-mail a actelor de procedură să verifice toate secțiunile căsuței poștale, neputând invoca faptul că nu a identificat e-mailul transmis de instanță or că acesta a fost calificat de sistemul de poștă electronică pe care îl folosește ca „spam” sau „junk”. Trebuie însă reținut că textele de lege condiționează dovedirea îndeplinirii proceduri de existența la dosar a mesajului de confirmare generat de sistem că transmiterea e-mailului s-a realizat, nefiind suficientă simpla listare a e-mailului transmis de instanță. Important este de menționat și faptul că momentul comunicării trebuie să fie considerat nu acela al transmiterii e-mail-ului, ci acela al generării de către sistem a mesajului că transmiterea a fost realizată.

În finalul acestor considerații, reiterăm precizarea pe care am făcut-o și în secțiunea introductivă, anume aceea că dispozițiile Codului de procedură civilă modificate prin Legea nr. 310/2018 se aplică numai în procesele și executările silite începute după data intrării în vigoare a acestui act normativ. Prin urmare, în cazul comunicării citațiilor și altor acte de procedură, efectuate după data intrării în vigoare a acestei legi, însă în procese sau executări silite care se aflau pe rol la momentul respectiv, vor fi aplicabile, în continuare,

inoportune într-un domeniu în care domina stabilitatea (determinată de certitudinea confirmării prin semnătură a primirii)” (T.-C. Briciu, M. Stancu, C. C. Dinu, Gh.-L. Zidaru, P. Pop, *op. cit.*). Pornind de la această observație, autorii citați sugerează aplicarea prudentă în practică a dispozițiilor legale, în formula modificată prin Legea nr. 310/2018, considerând că, în ipoteza în care partea citată nu se prezintă la termen, cauza ar trebui amânată și procedura de citare repetată, iar în cazul comunicării hotărârilor nu ar trebui să se recurgă la această modalitate de comunicare, fiind invocate și garanțiile impuse de CEDO în jurisprudența referitoare la această componentă a dreptului la un proces echitabil. Fără a nega importanța aplicării unui standard ridicat în ceea ce privește garanțiile asociate principiului contradictorialității, considerăm că aplicarea textelor de lege în modalitatea arătată (nu este suficientă listarea și atașarea la dosar a corpului e-mailului, ci trebuie să existe un mesaj generat de sistem că transmisiunea s-a realizat) constituie o garanție suficient de puternică și că utilizarea corectă a setărilor sistemului de transmitere a e-mailului poate genera o dovadă a transmiterii cel puțin la fel de puternică precum procesul verbal întocmit de agentul procedural ori de factorul poștal.

Pentru o prezentare detaliată a sistemelor folosite la momentul de față de instanțe pentru comunicarea prin e-mail a citațiilor și a altor acte de procedură, a se vedea C. Drăgușin, C. Sterea-Grossu, *Citarea și comunicarea actelor de procedură prin e-mail în materie civilă*, loc. cit.

dispozițiile anterioare ale art. 154 alin. (6) C. pr. civ., adică dovada îndeplinirii procedurii nu se va putea face decât cu formularul de confirmare completat de parte și transmis către instanță.

III. Comunicarea cererilor și a altor acte de către părți

Posibilitatea părților de a comunica cererile sau alte acte de procedură către instanță prin e-mail este prevăzută în mod expres de mai multe dispoziții procedurale: art. 148 alin. (2), art. 149 alin. (4), art. 199 alin. (1) C. pr. civ. În practică, s-a ridicat problema modului de îndeplinire a procedurii și a respectării termenului prevăzut de lege pentru formularea unei cereri, în cazul în care aceasta a fost transmisă instanței prin e-mail în ultima zi a termenului.

În redactarea art. 183 C. pr. civ. anterioară modificărilor intervenite prin Legea nr. 310/2018, nu era prevăzută în mod expres ipoteza comunicării prin e-mail a actului de procedură, deși această modalitate de transmitere era menționată de art. 148 alin. (2), art. 149 alin. (4), art. 199 alin. (1) C. pr. civ., așa cum am arătat și mai sus. Cu alte cuvinte, legiuitorul, în redactarea inițială a Codului, deși a prevăzut că părțile au posibilitatea să transmită cereri sau alte acte de procedură instanței prin e-mail, nu a reglementat momentul la care actul de procedură se consideră a fi îndeplinit într-o astfel de situație, ceea ce a ridicat problema încadrării ei în dispozițiile art. 182 alin. (1) C. pr. civ., potrivit cu care termenul de procedură care se socotește pe zile, săptămâni, luni sau ani se împlinește la ora 24,00 a ultimei zile în care se poate îndeplini actul de procedură, respectiv în cele ale art. 182 alin. (2) C. pr. civ., potrivit cu care în ipoteza în care actul de procedură trebuie depus la instanță, termenul se consideră împlinit la ora la care activitatea încetează în acel loc în mod legal, cu aplicarea în mod corespunzător a dispozițiilor art. 183 C. pr. civ.

În aceste condiții, a fost sesizată Curtea Constituțională cu o excepție de neconstituționalitate privind dispozițiile art. 182 alin. (2) C. pr. civ., excepție respinsă prin Decizia nr. 605/2016¹². În motivarea acestei decizii s-a reținut, în esență că, în timp ce dispozițiile art. 183 C. pr. civ. reglementează expres transmiterea actului de procedură prin poștă sau serviciu de curierat, transmiterea făcută prin e-mail nu poate fi asimilată acestora, ci, din contră, depunerii actului direct la instanță, astfel încât, în cazul utilizării unui astfel de mijloc de comunicare, sunt aplicabile dispozițiile art. 182 alin. (2) C. pr. civ., care impus ca actul să fie depus până la închiderea programului la instanța respectivă.

Cu dezlegarea chestiunii de drept referitoare la ora până la care trebuie comunicat prin e-mail actul de procedură pentru ca acesta să fie considerat în termen a fost sesizată și Înalta Curte de Casație și Justiție. Instanța supremă s-a pronunțat asupra acestei chestiuni prin Decizia nr. 34/2017¹³, prin care s-a

¹² Publicată în Monitorul Oficial nr. 2 din 3 ianuarie 2017.

¹³ Publicată în Monitorul Oficial nr. 803 din 11 octombrie 2017.

stabilit că „în interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 182 și art. 183 din Codul de procedură civilă, actul de procedură transmis prin fax sau poștă electronică, în ultima zi a termenului care se socotește pe zile, după ora la care activitatea încetează la instanță, nu este socotit a fi depus în termen”. În motivarea deciziei s-a reținut, în principal, că dispozițiile art. 182 alin. (2) C. pr. civ. instituie regula cu privire la momentul expirării termenului procedural în cazul în care actul de procedură trebuie depus la o instanță, iar situațiile în care, potrivit legii, momentul efectuării actului de procedură se raportează la o altă dată decât cea menționată în rezoluția de primire a cererii [data certă aplicată la momentul înregistrării acesteia, potrivit art. 199 alin. (1) C. pr. civ.] au caracter excepțional și, prin urmare, dispozițiile legale care le reglementează trebuie interpretate restrictiv. Or, în condițiile în care dispozițiile art. 183 C. pr. civ. nu se refereau la trimiterea făcută prin e-mail, acestui tip de comunicare nu îi puteau fi asimilate dispozițiile referitoare la trimiterea prin poștă sau curier a actelor de procedură.

Prin Legea nr. 310/2018 dispozițiile art. 183 C. pr. civ. au fost modificate, în sensul prevederii exprese a comunicării prin e-mail a actului de procedură la alin. (1) și stabilirii momentului la care actul se consideră efectuat la alin. (3). Astfel, pe de o parte, se precizează că actul de procedură transmis prin e-mail în interiorul termenului se consideră a fi efectuat în termen, pe de altă parte, că momentul efectuării actului de procedură trebuie raportat la data și ora primirii e-mail-ului, astfel cum acestea sunt atestate de către calculatorul de primire al instanței, listarea mesajului servind ca dovadă a datei depunerii actului de către partea interesată. Cu alte cuvinte, în cazul transmiterii prin e-mail a unei cereri sau a unui alt act de procedură, supus unui termen, nu va fi luată în considerare data certă aplicată de registratura instanței, potrivit art. 199 alin. (1) C. pr. civ., ci data și ora primirii e-mailului, așa cum rezultă acestea din mesajul primit pe calculatorul instanței¹⁴.

Având în vedere modificarea legislativă intervenită și dezlegarea chestiunii de drept dată prin Decizia nr. 34/2017, pentru a se evita apariția de controverse s-a recurs, din nou, la acest mijloc de unificare a practicii judiciare, instanța supremă pronunțându-se prin Decizia nr. 45/2020¹⁵, în sensul că „în interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 182 și art. 183 alin. (1) și (3) din Codul de procedură civilă, modificat prin Legea nr. 310/2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative, actele de procedură transmise prin fax sau e-mail, în ultima zi a termenului procedural care se socotește pe zile, după ora la care activitatea încetează la instanță, este socotit a fi depus în termen.” Este de reținut că, prin această decizie, nu a avut

¹⁴ N.-H. Țiț, R. Stanciu, *op. cit.*, p. 47.

¹⁵ Publicată în Monitorul Oficial nr. 961 din 20 octombrie 2020.

loc un reviriment jurisprudențial, deoarece instanța supremă nu a revenit asupra interpretării date anterior aceluiași dispoziții legale; deși formal textul de lege este același, conținutul dispozițiilor legale interpretate este diferit, ceea ce are implicații, așa cum vom arăta și în continuare, și asupra problemei aplicării în timp a dispozițiilor legale și, implicit, a dezlegărilor date de Înalta Curte de Casație și Justiție. În acest sens, în motivarea Deciziei nr. 45/2020 s-a reținut că rațiunile pe care s-a întemeiat Decizia nr. 34/2017 nu mai sunt valabile odată cu modificarea dispozițiilor art. 183 C. pr. civ., în sensul menționării exprese a transmiterii prin e-mail a actelor de procedură în cuprinsul acestuia.

Este de remarcat că soluția legislativă prevăzută de art. 183 alin. (3) C. pr. civ. cu privire la momentul la care se consideră că actul de procedură este îndeplinit, este diferită de cea prevăzută de art. 165 pct. 3 C. pr. civ. cu privire la actele transmise de instanță părților. Chiar dacă textul de lege, în redactarea actuală, se raportează nu la data certă aplicată de instanță la momentul înregistrării cererii, ci la data care rezultă din e-mailul primit la instanță, dovada se va face cu listarea acestuia, nu cu confirmarea transmiterii listată de expeditor. Este adevărat că, în cazul transmiterii unui e-mail, în marea majoritate a cazurilor, cele două momente se suprapun. Pot însă exista și situații în care, deși mesajul a fost transmis la o oră, el a fost recepționat la o altă oră, o eventuală „întârziere” a serverului expeditorului la expedierea e-mailului fiind imputabilă acestuia.

În ceea ce privește aplicarea în timp a dispozițiilor procedurale, așa cum am arătat, față de dispozițiile art. 24-25 C. pr. civ., dispozițiile art. 182-183 C. pr. civ. în forma lor anterioară Legii nr. 310/2018 și, implicit, dezlegarea dată acestora prin Decizia nr. 34/2017 rămân aplicabile în cazul în care cererea de chemare în judecată a fost introdusă anterior intrării în vigoare a dispozițiilor legale modificatoare; cu alte cuvinte, chiar dacă actul de procedură este transmis prin e-mail după data intrării în vigoare a dispozițiilor Legii nr. 310/2018, însă într-un proces pornit înainte de acest moment, pentru ca actul să fie efectuat în termen trebuie ca acesta să fie primit la instanță înainte de închiderea programului, dacă este transmis în ultima zi a termenului. Dispozițiile legale modificate, astfel cum au fost interpretate prin Decizia nr. 45/2020 sunt aplicabile numai în cazul în care cererea de chemare în judecată sau de executare, după caz, au fost formulate după data intrării în vigoare a Legii nr. 310/2018¹⁶.

¹⁶ Această chestiune a fost reținută și de instanța supremă în motivarea Deciziei nr. 45/2020, în care s-a arătat că: „Întrucât normele interpretate prin această decizie sunt norme de procedură civilă, aplicarea în timp a acestora trebuie raportată la dispozițiile art. 24-27 din Codul de procedură civilă, cu caracter general, în sensul că procedurile judiciare (*lites pendentes*) le este incidentă legea în vigoare la momentul declanșării lor, iar hotărârile judecătorești rămân supuse căilor de atac, motivelor și termenelor prevăzute de legea sub care a început procesul. În consecință, cad sub incidența efectelor

IV. Concluzii

Legea nr. 310/2018 a adus modificări importante dispozițiilor legale referitoare la comunicarea prin e-mail a actelor de procedură. Pe de o parte, în ceea ce privește comunicarea de către instanță a citațiilor și actelor de procedură, soluția legislativă anterioară, care prevedea că dovada realizării procedurii se realizează prin completarea și expedierea de către destinatar a unui formular de confirmare a primirii actului de procedură, a fost înlocuită cu una care permite folosirea resurselor sistemului pentru a genera un mesaj de confirmare a expedierii. În acest fel, realizarea comunicării nu mai rămâne la latitudinea părții, care ar putea refuza sau neglija transmiterea formularului de răspuns. Totodată, noua redactare a textului de lege implică faptul că, odată ce partea a furnizat instanței datele necesare în vederea realizării comunicării în această modalitate, confirmarea electronică a faptului că e-mailul a ajuns la destinatar pentru a se face dovada îndeplinirii procedurii. Pe de altă parte, în ceea ce privește comunicarea prin e-mail a actelor de procedură de către părți instanțelor, modificările intervenite prin Legea nr. 138/2020 permit valorificarea acestui mijloc de comunicare indiferent de ora la care este realizată transmisiunea, cu mențiunea că momentul îndeplinirii actului de procedură se va raporta la data și ora evidențiate de calculatorul instanței.

Rămâne ca pe viitor, legiuitorul să aibă în vedere corelarea dispozițiilor Codului de procedură civilă cu posibilitățile pe care le oferă accesul părților la dosarul electronic. În concret, se ridică problema dacă accesarea de către parte a dosarului electronic și vizualizarea de către aceasta a unui act de procedură echivalează cu comunicarea acestui act către parte. În practică, la momentul de față, unele instanțe comunică părților un link la care se poate descărca actul de procedură supus comunicării, sistemul generând un mesaj prin care confirmă acest lucru; în ipoteza în care actul de procedură nu este descărcat în termen de 3 zile de la momentul comunicării prin e-mail a link-ului, se recurge la comunicarea „clasică” prin agenți procedurali sau prin poștă. Această practică nu este însă corelată cu dispozițiile Codului de procedură civilă și nu trebuie confundată cu cea a comunicării actelor de procedură prin e-mail, care presupune că actul este atașat mesajului transmis de instanță. Este, așadar, necesar ca atât dispozițiile cuprinse în Codul de procedură civilă, cât și cele din Regulamentul de ordine interioară al instanțelor judecătorești să fie completate cu reglementări care să prevadă modul în care se realizează comunicarea actelor de procedură prin accesarea dosarului electronic.

obligatorii ale acestei decizii (Decizia nr. 34/2017, n.n.) doar litigiile declanșate anterior modificării aduse Codului de procedură civilă prin Legea nr. 310/2018.” (par. 82-83 din Decizia nr. 45/2020).

